

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

โลกในศตวรรษที่ 21 เป็นยุคของเทคโนโลยีขั้นสูง ยุคของข้อมูลสารสนเทศ ยุคของสังคมแห่งความรู้ ยุคของสังคมประชาธิปไตย ยุคของสังคมเครือข่าย ยุคของการบูรณาการ ยุคของสังคมเมือง ยุคของการแข่งขันกันอย่างรุนแรงและเป็นยุคของการแสวงหาความเต็มเต็มในจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นสภาพที่เราจะต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และจะส่งผลกระทบต่ออย่างกว้างขวาง ทั้งในระดับประเทศ ระดับสังคมส่วนย่อย และระดับปัจเจกบุคคล จนเราไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงหรือต้านทานได้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2544, หน้า 80 - 86) สังคมไทยมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วในทุกๆ ด้านในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา หากพิจารณาในเชิงความยั่งยืน ยังขาดภาวะสมดุล มีปัญหาที่จะต้องดูแลแก้ไขหลายเรื่อง บางเรื่องอยู่ในภาวะวิกฤตของโลก ที่เกิดจากสภาพภายในสังคมและจากการคล้อยตามกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งน่าจะมีการทบทวนเพื่อให้เกิดความตระหนักร่วมกัน คือความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ปัญหาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม เช่น การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การบุกรุกที่ป่าสงวนแห่งชาติ เป็นต้น ปัญหาทางสังคมที่มาจากกระแสบริโภคนิยม ปัญหาทางด้านวัฒนธรรมและปัญหาทางด้านศาสนาที่ยังคงเน้นพิธีกรรมมากกว่าการเน้นด้านหลักธรรม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (แผนการศึกษาแห่งชาติ (2545-2559), 2545, หน้า 1-2) นอกจากนี้ ประเวศ วะสี (2549, หน้า 26) ยังได้กล่าวไว้ว่า การที่จะให้เกิดสังคมที่พึงประสงค์ขึ้นมาได้นั้น เราจะต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพในทุกๆ ด้านเสียก่อน ซึ่งกระบวนการสำคัญที่จะพัฒนาคนให้มีคุณภาพตามที่ต้องการได้ก็คือกระบวนการให้การศึกษาให้แก่คนในสังคมด้วยความสำคัญของการศึกษา ซึ่งเราเชื่อว่าเป็นรากฐานสำคัญที่สุด ที่มีต่อการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์สอดคล้องกับสภาพสังคม เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นเป็นคนที่มีความรู้ความสามารถที่มีเหล่านั้น เพื่อประโยชน์ต่อตนเองและสังคมต่อไป สอดคล้องกับสี้อพลัง (2542, หน้า 3-4) ที่กล่าวถึงปัญหาด้านพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของสังคมไทย เช่น การย่อหย่อนในศีลธรรม การเอารัดเอาเปรียบ ซึ่งกันและกัน รวมทั้งการเบียดเบียนทำลายสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสาธารณสุขสมบัติของส่วนรวมเพิ่มมากขึ้น การไม่ช่วยรักษาสমบัติ สิ่งของ สถานที่ ที่เป็นทรัพย์สินสาธารณะ หรือแม้กระทั่งการไม่สนใจรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาส่วนรวมและเฉยชาต่อเหตุการณ์ที่ไม่กระทบถึงตน พฤติกรรม

ดังกล่าวแสดงถึงการขาดจิตสาธารณะ ดังนั้นปัญหาการขาดจิตสาธารณะ จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุกคนที่ต้องให้ความสำคัญ ทั้งในระดับโลก ระดับประเทศและระดับบุคคล (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552, หน้า 4) หากทุกภาคส่วนปล่อยปละละเลยก็อาจทำให้นาครดเด็กไทยมีความน่าเป็นห่วง โดยเฉพาะการมีความคิดแต่เรื่องของตัวเอง มีโลกส่วนตัวสูง ให้ความสำคัญกับตัวเองมากกว่าส่วนรวม และเป็นจิตอาสาต่ำลงมาก (สมพงษ์ จิตระดับ, 2554)

ในด้านการจัดการการศึกษาของไทยปัจจุบันพบว่าในสภาพความเป็นจริงของการศึกษาเน้นหรือให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีปัญญาเป็นหลักโดยไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม และมีความสุข อย่างจริงจังมากนักทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นด้านวิชาการเพื่อให้เด็กเป็นคนเก่งหรือมีปัญหา นั้น สอดคล้องกับวิธีการสอบคัดเลือกเข้าเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น เพราะจะวัดเฉพาะด้านความรู้เท่านั้น (ประเวศ วะสี, 2549, หน้า 12) ซึ่งในอดีตเป็นการเรียนเพื่อให้ได้วิชาจากครู แต่เป้าหมายการศึกษาในโลกยุคใหม่เปลี่ยนไปแล้ว นอกจากได้วิชาให้รู้แล้วยังต้องรู้จักการนำวิชาไปใช้ให้เป็นด้วย เพื่อการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ที่ไม่เหมือนอดีต ดังนั้นการศึกษาจะต้องสร้างทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ให้แก่ผู้เรียน ประกอบด้วย 1) แรงบันดาลใจต่างๆ เช่น การเป็นคนดี มีจิตอาสาทำประโยชน์ให้สังคม ฯลฯ 2) ทักษะการเรียนรู้ เพราะวิชาต่างๆ มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลง มีของใหม่เกิดขึ้นตลอดเวลา หากขาดทักษะเรียนรู้ก็จะเรียนของใหม่ไม่ได้ รู้แต่เรื่องเดิมๆ เก่าๆ 3) ทักษะการร่วมมือกับคนอื่น และ 4) ทักษะการรู้เท่าทัน มีวินัยในตนเอง” (วิจารณ์ พานิช, 2554, หน้า 5) นอกจากนี้ยังพบปัญหาของเด็กวัยเรียนที่อยู่ในสถานศึกษาเองก็ยังมีพฤติกรรมที่ก่อปัญหาให้แก่ตนเองสถานศึกษาหรือสังคมไม่น้อยเช่นเดียวกันโดยเฉพาะนักเรียนนักศึกษาวัยรุ่นที่มักมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหามากกว่าวัยอื่น สอดคล้องกับผลการวิจัยของสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี (2549) เรื่อง คุณภาพวัยรุ่น : กรณีศึกษานักเรียนสายสามัญและสายอาชีวะผลการวิเคราะห์พบว่าวัยรุ่นไทยขาดจิตสำนึกสาธารณะ ชุมชนอ่อนแอไม่ได้รับความสนใจจากวัยรุ่นและขาดกิจกรรมส่วนรวม และยังสอดคล้องกับสุริยเดว ทรีปาตรี (2552) ที่ทำการวิจัยพบว่าวัยรุ่นไทยในขณะนี้ขาดจิตสำนึกสาธารณะ ชุมชนอ่อนแอ ไม่สนใจกันและขาดกิจกรรมส่วนรวม ห่างเหินพระพุทธศาสนาและขาดความซื่อสัตย์ และจากดัชนีชี้วัด ต้นทุนชีวิตพบว่า “น้ำใจ/จิตอาสา” คือตัวที่อ่อนแอที่สุดในเด็กไทย รองลงมาคือทัศนคติเชิงบวก ค่านิยมในการทำความดี”

นอกจากนี้ผลการสำรวจของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาและกระทรวงศึกษาธิการ ร่วมกับสวนดุสิตโพล มหาวิทยาลัยราชภัฏ สวนดุสิต (2550) ที่ทำการสำรวจความคิดเห็นของ นักเรียน/นักศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครู อาจารย์และผู้ปกครองจากทั่วประเทศ กรณีภาวะวิกฤต คุณธรรมของเยาวชนไทย พบว่า สถิติของพฤติกรรมเบี่ยงเบนด้านคุณธรรม จริยธรรมในกลุ่ม เยาวชนที่มีอายุระหว่าง 13-18 ปี ซึ่งเป็นวัยที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 สูงขึ้น เป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องช่วยกันพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่ เหมาะสมให้แก่เด็ก เยาวชนและพลเมืองของประเทศ อันสืบเนื่องมาจากสถานการณ์บ้านเมือง เต็มไปด้วยปัญหาสังคมนานาชนิด (ทิศนา แชมมณี, 2545, หน้า 2) ซึ่งในปัจจุบันประเด็นเรื่อง จิตสาธารณะมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของสังคมภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลง (กุลทิพย์ ศาสตร์ระจุก, 2551, หน้า 4) นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าข้อมูลในการตรวจความสะอาดของห้องเรียน ยังมีสถิติของการไม่ทิ้งขยะของห้องตนเองทุกสัปดาห์ในขณะเดียวกันนักการภารโรงก็ยังคงต้องใช้ เวลาและงบประมาณในการซ่อมโต๊ะ เก้าอี้ในทุกปี ทำให้สูญเสียเวลาและงบประมาณ (กลุ่มกิจการ นักเรียนโรงเรียนพิชัย, 2554) สืบเนื่องจากจิตสาธารณะเป็นการรับผิดชอบซึ่งเกิดขึ้นภายใน คือ ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนคุณธรรม จริยธรรมที่อยู่ในจิตและส่งผลต่อการกระทำภายนอกของ บุคคล ดังนั้นการเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งมีอายุ ระหว่าง 12 - 16 ปี และเป็นวัยที่กำลังแสวงหารูปแบบที่เป็นของตนเอง ทั้งด้านสังคม จิตวิทยาและ แนวคิดด้านการเมือง เพื่อเป็นรูปแบบที่วัยรุ่นจะยึดไว้เป็นแบบอย่าง จึงเป็นการวางรากฐานที่ สำคัญของการเป็นพลโลกในอนาคต (ชวลา เวชยันต์, 2544, หน้า 4) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวัยรุ่น เป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลง กำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านของชีวิต เพื่อเติบโตเป็นทรัพยากรมนุษย์ ที่มีคุณภาพของประเทศชาติ อีกทั้งยังเป็นช่วงวัยที่จะได้รับประสบการณ์ โอกาส และการแสดงออก อย่างสร้างสรรค์เพื่อเกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ ด้วยเหตุนี้การ พัฒนาทุนมนุษย์จึงจำเป็นต้องอาศัยค่านิยมเรื่องจิตสาธารณะ ซึ่งจะทำให้คนในสังคมเกิดความ เอาใจใส่และความห่วงใยต่อกัน (อริสา สุขสม, 2552, หน้า 5) ดังนั้นหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานศึกษาจึงต้องมีการปรับตัวโดยการปฏิรูปการศึกษาเพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งถูกระบุและกำหนดอยู่ใน มาตรฐานการศึกษาของชาติ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

จิตสาธารณะเป็นลักษณะสำคัญของการเป็นพลเมืองดีของประเทศ เพราะบุคคลที่มีจิตสาธารณะจะเป็นผู้ที่ตระหนักในสิทธิของตนเอง ไม่ล่วงล้ำสิทธิของคนอื่น มีหน้าที่และความรับผิดชอบที่จะต้องดูแลรักษาทรัพย์สินสมบัติส่วนรวมของสังคม การส่งเสริมให้บุคคลมีจิตสาธารณะจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้บุคคลตระหนักในคุณค่าของตนเองและส่วนรวม ในภาวะวิกฤติสังคมไทยในปัจจุบัน ที่คนส่วนใหญ่มักดิ้นรนต่อสู้เพื่อตนเอง ไม่สนใจว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับส่วนรวม เช่น สวนสาธารณะ ตู้โทรศัพท์ น้ำประปาสาธารณะ ไฟถนน ฯลฯ จะหาผู้ดูแลรักษาได้ยาก (ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร, ประทีป จินฉัตร และทัศนากาดี, 2547, หน้า 1) คำว่า "จิตสาธารณะ" หรือ "จิตสำนึกสาธารณะ" หรือ "จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม" (Public Mind) คำเหล่านี้มีความหมายใกล้เคียงกันมาก ดังที่ ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552, หน้า 17) ; ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และคณะ (2547, หน้า 2-3) ; วิรัตน์ คำศรีจันทร์ (2544, หน้า 6) ได้กล่าวถึงความหมายของจิตสำนึกสาธารณะหรือจิตสาธารณะ ว่าเป็นการกระทำด้วยจิตวิญญาณที่มีความรัก ความห่วงใย ความเอื้ออาทรต่อ คนอื่นและสังคมโดยรวม มีการปฏิบัติโดยมีกระบวนการในระดับบุคคลไปสู่สาธารณะ นอกจากนี้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (2551, หน้า 236) ได้กำหนดไว้ 2 ตัวชี้วัด คือ ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจโดยไม่หวังผลตอบแทน และเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชนและสังคม

มาตรฐานการศึกษาของชาติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547, หน้า 3-4) ระบุเป้าหมายของการจัดการศึกษาคือการพัฒนาคนไทยทุกคนให้เป็น "คนเก่ง คนดี และมีความสุข" ทั้งในด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้และทักษะคุณธรรมและจิตสำนึกที่พึงประสงค์และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยกำหนดไว้ 3 มาตรฐาน ได้แก่ มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะพลเมือง และพลโลก มาตรฐานที่ 2 แนวทางการจัดการศึกษา และมาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ / สังคมแห่งความรู้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547) ซึ่งในมาตรฐานที่ 1 นั้น กำหนดตัวบ่งชี้ไว้ 5 ตัวบ่งชี้ คือ 1. กำลังกาย กำลังใจที่สมบูรณ์ 2. ความรู้และทักษะที่จำเป็นและเพียงพอในการดำรงชีวิตและพัฒนาสังคม 3. ทักษะการเรียนรู้และการปรับตัว 4. ทักษะทางสังคม และ 5. คุณธรรม จิตสาธารณะ และจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก จะเห็นว่าให้ความสำคัญต่อการมีจิตสาธารณะไว้ในตัวบ่งชี้ที่ 5 นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ยังได้กำหนดคุณลักษณะของคนไทย ไว้ในมาตรา 6 ว่า "การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมี

ความสุข" ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายทางการศึกษาโดยมีแนวทางในการจัดการศึกษาตามมาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ และมาตรา 24 (3) ระบุว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ ทำได้ คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และ (4) ระบุว่า การจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

จากความสำคัญดังกล่าวรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 จึงได้กำหนดแนวทางการพัฒนาทางการศึกษาไว้ในมาตรา 80 ซึ่งกล่าวถึงแนวทางในการจัดการศึกษาและจุดมุ่งหมายของการศึกษามีใจความว่า "พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกรวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียน มีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย ค่านิยมถึงประโยชน์ส่วนรวมและ ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข" (ราชกิจจานุเบกษา, 2550) จะเห็นได้ว่านโยบายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มุ่งกำหนดกรอบในการอยู่ร่วมกันและพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นผู้ที่มีความดี จริยธรรม เคารพเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น ซึ่งจะนำไปสู่สังคมที่สันติสุขในอนาคต นอกจากนี้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, หน้า 22-25) กำหนดจิตสาธารณะเป็นหนึ่งใน 8 คุณลักษณะที่สถานศึกษาจะต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และในส่วนของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนยังให้ความสำคัญและมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนาอย่างรอบด้าน เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างให้เป็น ผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข และยังได้เพิ่มเติมลักษณะของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอีกหนึ่งข้อคือ กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชนและท้องถิ่น ตามความสนใจในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบ ความดีงาม ความเสียสละต่อสังคมมีจิตสาธารณะ การให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เป็นความมุ่งหวัง

ที่จะสร้าง “จิตสาธารณะ” และคุณลักษณะอื่นๆ ที่ตามมาอีกหลายประการ ซึ่งจิตสาธารณะในปัจจุบัน มีความสำคัญเด่นชัดขึ้นมาโดยตลอด แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นของการปลูกฝังและเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ โดยผลของความสำเร็จในการพัฒนา คือ การพัฒนาคุณภาพของคนให้เป็นผู้สมบูรณ์พร้อมทั้งกาย ศีล จิตและปัญญา ดังนั้นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของควรปลูกฝัง ส่งเสริมและพัฒนาให้คนไทยมีจิตสาธารณะให้มากขึ้นในสังคมไทย

สำหรับการจัดการเรียนการสอนด้านการรับใช้สังคม ปัจจุบันมีนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศ ได้เสนอแนวคิดในการเสริมสร้างจิตสาธารณะ อาทิเช่น กรรยา พรรณนา (2553) ใช้การจัดการเรียนรู้แบบเทคนิคการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมและการจัดการเรียนรู้แบบเทคนิคศึกษากรณีตัวอย่างที่เน้นการเสนอตัวแบบสัญลักษณ์เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นอกจากนี้ เกียรติศักดิ์ แสงอรุณ (2551) ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะสำหรับเยาวชนไทย : กรณีศึกษากลุ่มเครือข่ายเยาวชนที่ทำงานด้านจิตสำนึกสาธารณะ พบว่า แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะสามารถกระทำได้ทั้งการจัดกิจกรรมที่เยาวชนเป็นผู้นำกิจกรรม ได้แก่ การรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเพื่อสังคม กิจกรรมที่เยาวชนเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แก่ กิจกรรมอาสาสมัครต่างๆ และกิจกรรมที่สามารถทำได้ในชีวิตประจำวัน เช่น การเก็บขยะในที่สาธารณะ การหยุดรถให้คนข้ามถนนตรงทางม้าลาย เป็นต้น และศักดิ์ชัย นิรัญทิวี และคณะ (2544, หน้า 4) ทำการศึกษารูปแบบการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม (Service Learning) พบว่าการจัดกิจกรรมสามารถสร้างความเป็นคนดีมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม และองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมต้องมีหลักสูตรเป็นตัวตั้งและมีการทำประโยชน์ต่อชุมชนเป็นตัวเสริม นอกจากนี้ Giles and Eyer (1994, 1996) Kendrick, as cited in Giles and Eyer, 1998 ; Gray, et.al., 1996 as cited in Giles and Eyer, 1998) ได้ทำการศึกษารูปแบบการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ปรากฏว่าการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมส่งผลต่อความรับผิดชอบต่อสังคม โดยที่ผู้เรียนมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ให้คุณค่าต่อกิจกรรมการรับใช้สังคม มีแนวทางในการพิจารณาปัญหาสังคมอย่างมีระบบการพัฒนาหลักสูตรที่ทำให้เกิดจิตสาธารณะพบว่าวิธีการพัฒนากระบวนการทางปัญญา จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งการปรับพฤติกรรมทางปัญญา (Cognitive Behavior Modification) มีหลายวิธีการขึ้นอยู่กับทางเลือกใช้ตามความเหมาะสม การปรับพฤติกรรมทางปัญญา เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอกโดยการเปลี่ยนความคิด การตีความ การตั้งข้อสันนิษฐานหรือกลวิธีในการตอบสนองซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีการเรียนรู้

ทางปัญญาสังคม (Social Cognitive Theory) เป็นทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นโดย Albert Bandura (1977) นักจิตวิทยาชาวแคนาดา กล่าวไว้ว่า พฤติกรรมของบุคคลที่เปลี่ยนแปลงนั้น ไม่ได้เป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่มีผลมาจากกระบวนการทางปัญญา ซึ่งกระบวนการทางปัญญานั้นเป็นวิธีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาให้เกิดปัญญาในการคิด (ทิตินา แชมมณี, 2548, หน้า 31) กล่าวคือ ถ้ากระบวนการทางปัญญาเปลี่ยน พฤติกรรมของคนก็จะเปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังนั้น การเรียนรู้ตามแนวของ Bandura จะเน้นที่การเปลี่ยนแปลงที่พฤติกรรมภายใน Bandura มองว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และมีวิธีการเรียนรู้พฤติกรรมของมนุษย์ มี 2 วิธี คือ การเรียนจากผลของการกระทำ และวิธีการเรียนรู้จากการเลียนแบบที่เน้นความสำคัญของ การมีต้นแบบและการเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่หรือผู้ที่เด็กศรัทธา ซึ่งจะถ่ายทอดความคิดและการแสดงออกได้พร้อม ๆ กัน ซึ่ง Bandura (1977, pp. 55 - 59) ได้แบ่งตัวแบบไว้เป็น 2 ชนิด คือ ตัวแบบที่มีชีวิตและตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ ได้แก่ คำพูด เอกสาร หรือการใช้ทัศนวัสดุ เช่น วิทยู โทรทัศน์ สื่อ วัตถุทัศน หรือ วัตถุไอเทป เป็นต้น และหนึ่งในกระบวนการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการ การเรียนการสอน ก็คือ การได้เรียนรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่ยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด และให้ใช้การเรียนรู้ แบบบูรณาการผสมกลมกลืนเข้าไปในวิถีชีวิต เป็นการเรียนรู้หลายๆ เรื่องในเวลาเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน และไม่แยกออกจากวิถีการดำรงชีวิตของคน ไม่แยกส่วนการเรียนรู้ แต่เรียนรู้หลายๆ เรื่องไปพร้อมกัน การได้ทดลองลงมือปฏิบัติเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ดีที่สุด ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาวิชาทั้งในส่วนความคิดหลักและส่วนรายละเอียดได้ถูกต้อง (พัชรินทร์ เสตะจันทร์, 2550, หน้า 3) การเรียนรู้โดยการได้ลงไปสัมผัสสภาพที่เป็นจริงในสังคมและเป็นประสบการณ์ตรง ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสังคมที่อาศัยอยู่มากขึ้น เข้าใจในสภาพที่ถูกต้องและเป็นจริง เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงและความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างความรู้ของผู้เรียนและความรู้ของท้องถิ่นและสังคมนั้น ถ้าจะนำ การเรียนกับกิจกรรมมาผนวกเข้าเป็นเรื่องเดียวกัน แล้วช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ศักดิ์ชัย นิรัญทวี และคณะ (2544) กล่าวว่ากิจกรรมการบริการชุมชน กิจกรรมอาสาสมัคร มีการเชื่อมโยงประสบการณ์ การบริการ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วม ในการแก้ปัญหาาร่วมกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและกำหนดให้กิจกรรมเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษาโดยเชื่อมโยงกับหลักสูตรหลักอีกด้วย ซึ่งเราอาจจะเรียกกิจกรรมลักษณะนี้ว่า Service - Learning หรือการเรียนรู้ ด้วยการรับใช้สังคมมีสถานศึกษาหลายแห่งได้จัดกิจกรรมและการเรียนการสอนในลักษณะนี้

บ้างแล้วซึ่งนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี สำหรับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา Service -Learning น่าจะเป็นแนวทางที่ดีเพื่อยกระดับการศึกษาไทย ให้สามารถช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ในสังคมไทย และพัฒนาคุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษาชั้นสูง ให้สามารถทำหน้าที่รับใช้สังคมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป สอดคล้องกับ สำลี ทองธิว (2545, หน้า 12) กล่าวไว้ว่า ความรู้ ความเข้าใจ ในระดับสร้างจิตสำนึกให้กับผู้เรียนได้นั้น จะต้องเป็นความรู้ที่สร้างขึ้นจากตัวผู้เรียน จิตสำนึกนี้ไม่สามารถถ่ายทอดให้ได้โดยตรงเหมือนกับความรู้ทั่วไป ซึ่งการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นในบุคคลนั้น Paulo Freire (1973) ได้ให้แนวคิดไว้ว่าหัวใจสำคัญของ การสร้างจิตสำนึกคือการให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดด้วยตนเอง มีการนำปัญหาสังคมมาขบคิด แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์ สนทนา ในปัญหาควบคู่ไปกับการลงมือปฏิบัติการรับใช้สังคม จนเกิดความตระหนักต่อปัญหาต่าง ๆ ในสังคมที่เขาดำรงอยู่ สอดคล้องกับ ทิศนา ขัมมณี (2545, หน้า 132) ที่กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้แบบรับใช้สังคมว่า นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือสังคมโดยตรงแล้ว ประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับยังสามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดจิตสำนึกในการช่วยเหลือสังคม และสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะและเจตคติของผู้เรียนได้อย่างดี การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น เป็นการเรียนรู้จากความเป็นจริง ตามสภาพที่แท้จริง จึงเป็นการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตและสังคมได้จริง ซึ่งศักดิ์ชัย นิรัญทวี และคณะ (2544, หน้า 23) สรุปว่าการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม นอกจากจะมุ่งเน้นที่การสร้างความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์แล้ว ยังทำให้เกิดผลดีทางด้านวิชาการ ด้านการใช้เหตุผล ความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นต้น

จากสภาพปัญหาและความสำคัญที่กล่าวมาโรงเรียนในฐานะสถาบันการศึกษาที่มีหน้าที่โดยตรงในการให้การศึกษ การอบรมเยาวชนของชาติให้เป็นพลเมืองดี เพื่อเป็นกำลังของสังคม นอกจากจะให้ความรู้ทางวิชาการ และฝึกทักษะความสามารถในด้านต่าง ๆ แล้ว โรงเรียนยังมีหน้าที่พัฒนาค่านิยมที่ดีงามให้แก่เด็กและเยาวชน ช่วยปรับพฤติกรรม พัฒนาให้มีพฤติกรรมที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม เชื้อต่อการพัฒนาประเทศ ผู้วิจัยจึงมีความมุ่งมั่นที่จะสร้างและพัฒนาหลักสูตร เสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เพราะการเสริมสร้างจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนนั้นเกี่ยวข้องและเป็นความรับผิดชอบร่วมกันทุกฝ่าย เราควรเร่งปลูกฝังให้เกิดขึ้น หากละเลยหรือเพิกเฉยก็เป็นเรื่องยากที่จะทำให้เยาวชนไทยมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนั้นการจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้นั้นต้องเกิดมาจากการปรับเปลี่ยนจากภายในคือกระบวนการทางปัญญา ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญา โดยการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ ร่วมกับการใช้เทคนิคการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความคิดและพฤติกรรม

จิตสาธารณะที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติจริง จากการร่วมกันวิเคราะห์สภาพความต้องการของชุมชน อันจะนำไปสู่จุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนและในขณะเดียวกัน ก็ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน ซึ่งควรร่วมมือกันพัฒนาเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติ ให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นพลเมืองดีของชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม ร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนระดับ ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ตอนต้นของหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญา สังคมร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

3. เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้หลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎี การเรียนรู้ทางปัญญาสังคมร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนระดับชั้น มัธยมศึกษาตอนต้น

3.1 เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะของนักเรียนก่อนและหลัง การใช้หลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม ร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

3.2 เพื่อศึกษาพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะของนักเรียนก่อนและหลังการใช้ หลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม ร่วมกับการเรียนรู้ ด้วยการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ขอบเขตของงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เพื่อมุ่งสร้างจิตสาธารณะของนักเรียนตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญา สังคมร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม โดยใช้กระบวนการในการพัฒนาหลักสูตร 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.1 คุณลักษณะด้านจิตสาธารณะ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในด้านการดูแลรักษา ด้านการบริการและด้านการพัฒนา

1.2 แนวทางการเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในด้านการดูแลรักษา ด้านการบริการและด้านการพัฒนา

2. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

2.1 ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 ท่าน และเยาวชนที่เป็นต้นแบบด้านจิตสาธารณะ จำนวน 6 คน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิและเยาวชน

2.1.1 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านจิตสาธารณะ เป็นผู้ที่มีความรู้มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไปและมีประสบการณ์ด้านจิตสาธารณะหรือการรับใช้สังคม ซึ่งเป็นที่ยอมรับในวงการศึกษาของไทย หรือได้มีการเผยแพร่ผลงานด้านจิตสาธารณะหรือการรับใช้สังคม จำนวน 2 คน

2.1.2 ผู้ทรงคุณวุฒิในโรงเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา เป็นผู้ที่มีความรู้และมีผลงานดีเด่นด้านจิตสาธารณะหรือด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมจากการบริหารงานในโรงเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ไม่น้อยกว่า 10 ปี หรือเป็นคณาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาระดับอุดมศึกษา หรือมีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโท มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป จำนวน 4 คน

2.1.3 เยาวชนที่เป็นต้นแบบด้านจิตสาธารณะ เป็นผู้ที่มีผลงานดีเด่นและได้รับรางวัลในด้านเยาวชนต้นแบบหรือเยาวชนดีเด่น ในโรงเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา หรือในระดับอุดมศึกษาจำนวน 6 คน

3. ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ศึกษาคือ

3.1 คุณลักษณะด้านจิตสาธารณะ

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม ร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

หลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม ร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วยสาระการเรียนรู้ ดังนี้ ความหมายและความสำคัญของจิตสาธารณะ การสังเกตและการเรียนรู้ ตัวแบบที่มีคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะทั้งตัวแบบที่มีชีวิตจริงและตัวแบบสัญลักษณ์ การปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการที่ได้จากการสำรวจ วิเคราะห์สภาพปัญหา ลงมือปฏิบัติจริง และการสะท้อนผลของการปฏิบัติกิจกรรม โดยดำเนินการในกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และท้องถิ่น ตามความสนใจในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบ ความดีงาม ความเสียสละต่อสังคม มีจิตสาธารณะ

2. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

2.1 ผู้เชี่ยวชาญ ประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรจำนวน 7 คน

3. ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ศึกษาได้แก่

3.1 ความเหมาะสมของหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองและศึกษาผลการใช้หลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

เป็นการนำหลักสูตรไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2556 ซึ่งเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นเวลา 20 สัปดาห์ ๆ ละ 1 ชั่วโมง ในการทดลองผู้วิจัยทำการวัดจิตสาธารณะ และนักเรียนประเมินพฤติกรรมตนเองด้านการมีจิตสาธารณะ ก่อนและหลัง ตามแบบแผนการทดลอง (Pretest – Posttest Design)

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

คุณลักษณะด้านจิตสาธารณะตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ใน 2 ตัวบ่งชี้ ครอบคลุม 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านการดูแล ด้านการบริการ และด้านการพัฒนา

2. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

ผู้วิจัยเลือกโรงเรียนพิชัยเป็นประชากรและกลุ่มตัวอย่าง โดยประชากรเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 39 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 11 ห้องเรียน จำนวน 428 คน ซึ่งเป็นการจัดห้องเรียนแบบคละกัน ผู้วิจัยสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) จำนวน 1 ห้องเรียน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทำการวัดจิตสาธารณะ และนักเรียนประเมินพฤติกรรมของตนเองทั้งก่อนและหลังเรียน ตามแบบแผนการทดลอง ทดสอบก่อน-หลัง (Pretest-Posttest Design)

3. ขอบเขตด้านตัวแปร

3.1 ตัวแปรต้น ได้แก่

3.1.1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

3.1.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

- 1) คุณลักษณะด้านจิตสาธารณะ
- 2) พฤติกรรมการมีจิตสาธารณะ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม หมายถึง แนวทางในการจัดการเรียนรู้ด้วยความเชื่อที่ว่า การเรียนรู้ของมนุษย์เกิดจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาส่งผลต่อพฤติกรรมภายใน โดยการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบทั้งตัวแบบที่เป็นชีวิตจริงและตัวแบบสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากการเลียนแบบ และจากประสบการณ์ทางอ้อม

2. การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยประยุกต์มาจากรูปแบบการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมของ Coverdell เพื่อให้ นักเรียนเกิดคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะ และมีพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะ

3. หลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม ร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม หมายถึง การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับการพัฒนาคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะใน 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านการดูแลรักษา ด้านการบริการ และด้านการพัฒนา จากประสบการณ์ที่นักเรียนได้รับในการดำเนินกิจกรรมรับใช้สังคมใน สถานการณ์จริง โดยเริ่มจากการสำรวจและวิเคราะห์ความต้องการของชุมชน (โรงเรียน) ที่เชื่อมโยง จากหลักการและ จุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ที่เกิดจากการสังเกตจากตัวแบบเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินกิจกรรมด้วยการลงมือปฏิบัติจริงในการรับใช้สังคมที่จะนำไปสู่การเกิดคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะด้วยกระบวนการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ได้แก่ ขั้นสร้างความพร้อม ขั้นวิเคราะห์วางแผน ขั้นลงมือปฏิบัติ และขั้นสะท้อนความคิด ซึ่งผู้วิจัยนำหลักสูตรมาใช้ในชั่วโมงกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์แก่นักเรียน

4. ความเหมาะสมของหลักสูตร หมายถึง ลักษณะที่มีความถูกต้องสอดคล้องและสัมพันธ์กันขององค์ประกอบและกระบวนการของหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะกับแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม โดยเป็น ผลการพิจารณาหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน ตามองค์ประกอบของหลักสูตร โดยทำการประเมินจากแบบประเมินความเหมาะสมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งความเหมาะสมของหลักสูตร ต้องผ่านเกณฑ์การประเมินที่ระดับ 3.50 ขึ้นไป จากความคิดเห็น 5 ระดับ

5. คุณลักษณะด้านจิตสาธารณะ หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของนักเรียนในสถานการณ์จริงเพื่อให้เกิดคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะใน 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านการดูแลรักษา ด้านการบริการ และด้านการพัฒนา ดังนี้

5.1 ด้านการดูแลรักษา หมายถึง พฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงออกในการดูแลรักษาและไม่ทำลายสาธารณะสมบัติ และสิ่งแวดล้อม ทั้งในและนอกห้องเรียนด้วยความเต็มใจ

5.2 ด้านการบริการ หมายถึง พฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงออกในด้านการกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคมส่วนรวม การรู้จักการให้ การแบ่งปันและช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถของตน โดยไม่หวังผลตอบแทน

5.3 ด้านการพัฒนา หมายถึง พฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงออกในด้านการอาสาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ให้ดีขึ้น และเสนอตัวเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาหรือร่วมสร้างสิ่งที่ดีงามของส่วนรวม ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งต่อโรงเรียนและชุมชน ด้วยความเต็มใจ ซึ่งผู้วิจัยทำการวัดคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะด้วยแบบวัดจิตสาธารณะ เป็นการวัดด้วยสถานการณ์เป็นแบบ 4 ตัวเลือก โดยมีตัวเลือกเป็นระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

กำหนดสถานการณ์ให้นักเรียนคิดวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของนักเรียน ใน 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านการดูแลรักษา ด้านการบริการ และด้านการพัฒนา จำนวน 20 ข้อ

6. พฤติกรรมการมีจิตสาธารณะ หมายถึง การแสดงออกในรูปของพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะของนักเรียนที่เกิดขึ้นด้วยความเต็มใจ ด้วยการเชื่อมโยงข้อมูลที่เกิดจากการเรียนรู้ตามหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมนำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งผู้วิจัยเสนอตัวแบบที่มีชีวิตจริงในสังคมไทยและตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ ที่มีพฤติกรรมแสดงออกถึงการมีจิตสาธารณะตามความหมายและพฤติกรรมที่กำหนดใน 3 องค์ประกอบ คือ ด้านการดูแลรักษา ด้านการบริการ และด้านการพัฒนา และใช้แบบประเมินพฤติกรรมตนเองด้านการมีจิตสาธารณะในการวัด จำนวน 14 ข้อ

ความสำคัญของการวิจัย

ผลของการวิจัยในครั้งนี้มีความสำคัญดังนี้

1. ได้หลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ที่ได้พัฒนาผ่านกระบวนการที่เป็นระบบ สอดคล้องต่อความต้องการและความจำเป็นของชุมชนและสังคม
2. หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นจะช่วยให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในข้อที่ 8 มีจิตสาธารณะ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และสามารถเป็นผู้นำในการแสดงออกด้านจิตสาธารณะ
3. สร้างความตระหนักให้กับนักวิชาการทางการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษา ได้เห็นความสำคัญในการเสริมสร้างจิตสาธารณะให้กับเยาวชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

สมมติฐานของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีสมมติฐาน ดังนี้

1. นักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม มีจิตสาธารณะหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
2. นักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม มีพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน